

A SZÉPMŰVESZETI MÚZEUM 1906–1981

1906. december 1-én unneppélyes keretek között, Ferenc József császár és király jelenlétében megnyitotta kapuit az újonnan létesült Szépművészeti Múzeum. Az eseményről a hazai és külföldi sajtó egyaránt különleges elismeréssel emlékezett meg,¹ az ország történetében először sikerült a jelentős képzőművészeti gyűjtemények számára megfelelő önálló otthonot teremteni, s a nemzeti kincset a nemzet számára valóban hozzáférhetővé tenni. Az új otthon, a Sugár út torkolatában, a Városliget szélén felépült hatalmas épületegyüttes, a legmagasabb esztétikai igényeknek és a legkorszerűbb szakmai követelményeknek tett eleget, s méltó környezetet nyújtott a falai közt egyesített kimagasló értékű műalkotásoknak.

Az új intézmény létrejöttének előzményei alig egy évtizedre nyúlnak vissza: létesítését az 1896. évi millenniumi országgyűlés VIII. törvénycikkének 1. § foglalta törvénybe.²

Az ország ezeréves fennállásának unnepét kísérő általános lelkesedés, a gazdasági fellendülés és növekvő vállalkozókodv rendkívül előnyös feltételeket teremtett az elhatározás valórváltásához. A törvény a múzeum létesítésére 3 200 000 forintot engedélyezett, ebből 1 200 000 forintot az építkezésre. A körütekintő mérlegeléssel kiválasztott helyszínt, a mintegy 3300 négyszögöl területet a főváros térítésmentesen – bizonyos névleges törlesztés mellett – hocsátja az új intézmény rendelkezésére, melynek épülete szervesen illeszkedik majd a Millenniumi Emlékművel és Műcsarnokkal a Sugár út (Népköztársaság útja) torkolatát alkotó monumentális összképbe.

1898 szeptemberében pályázatot hirdetnek a múzeum épületére, s az 1899 márciusi határidőre beérkezett kilenc pályaműről nemzetközi zsűri dönt.³ A bíráló-

¹ Vasárnapi Újság, 1906. december 9; Pesti Napló, 1906. december 4; Budapesti Hírlap, 1906. december 6; Népszava, 1906. december 8. stb.; Művészet, 1906. V. 145, 212; Kunstchronik (Leipzig), 1907. XVIII. 154.

² A Szépművészeti Múzeum létesítésének első részletes tervét Pulszky Károly, az Országos Képtár igazgatója terjesztette elő még 1893 novemberében Wekerle Sándor miniszterelnöknek, 1894 januárjában került az országgyűlés elé, s az év decemberében a képviselőházban megtárgyalásra. Az 1896. évi VIII. törvénycikk, mely a honfoglalás ezredik évfordulóját megörökítendő művek létrehozásáról szól, végül kimondta, „hogy Országos Szépművészeti Múzeumot létesít, és annak gyűjteményei befogadására alkalmas helyen megfelelő épületet emel”. Az ügyek lebonyolítására Wlassics Gyula kultuszminiszter kormánybiztosként Kammerer Ernő országgyűlési képviselőt bízta meg. l. Kammerer E.: A Szépművészeti Múzeum. Művészet, 1906. V. 145; Bocher B.: A Szépművészeti Múzeum története. A Szépművészeti Múzeum 1906–1956. Budapest, 1956. 5.

³ L. Ybl E.: A Szépművészeti Múzeum palotája. A Szépművészeti Múzeum 1906–1956. Budapest, 1956. 49.

bizottság, amelynek tagjai közt ott találjuk a legkiválóbb magyar építészeket, Schufek Frigyes, Hauszmann Alajost és képzőművészeket, Szinyei Merse Pált, Lotz Károlyt, Fadrusz Jánost, Strobl Alajost, holland és német építészeket, múzeumigazgatókat, az első díjat Petz Samunak, a második díjat egyhangúlag Schickedanz Albert és Herzog Fulop tervének ítélte. Kivitelezésre végül is a szerencsésebb elrendezésű, a környezetbe kiválóan beleilleszkedő Schickedanz elgondolás került. A tervpályázat a második világháború alatt sajnos elpusztult, fennmaradt azonban az Országos Levéltárban, s a legújabbban a Szépművészeti Múzeumban részben közzemlére került, Schickedanz és Herzog hagyatékából a Múzeumra vonatkozó terv- és kiviteli rajzok (kb. 150 lap) gazdag gyűjteménye.⁴ Ezekon a rajzokon a tervezés legkorábbi szakaszától a végleges kivitelezésig végigkísérhetők a különböző elgondolások, variációk, nyomon követhetők a felhasznált mintaképek, pl a bécsi Kunsthistorisches Museum G. Semper és Hausenauer által emelt épületének inspirációja stb.

A kor ízlésének és a múzeumépítkezés széles körben elterjedt gyakorlatának megfelelően Schickedanzék terve a historikus szemlélethez igazodott. A Hősök tere felőli homlokzaton széles lépcsős talapzaton korinthuszi oszlopokkal tagolt, timpanonnal lezárt, antik templomra emlékeztető főbejárati épületrészt helyezett a főtengelybe, ehhez csatlakoztattak kétfelől alacsonyabb összekötő szárnyakkal egy-egy oszlopos, timpanonos saroképületet, rizalitot. Ehhez, a szoborgyűjtemény befogadására szánt részhez kapcsolódik a képtárpület kiemelkedő, reneszánsz stílust követő cmeletes épülettömbje, a Dózsa György út (egykori Aréna út) felőli díszesebb és a Városligeti-tó felőli egyszerűbb homlokzattal lezárt szárnyal.

A külső és belső elrendezésnél, a csarnokok, lépcsőházak, termek, udvarok elhelyezésénél a rendeltetés konkrét elgondolásait tartották szem előtt, s ezek az elgondolások a 19. század végének sajátos múzeum-konceptiójához igazodtak. A rendelkezésre álló eredeti festményekből álló képtári anyag mellett az egyetemes szobrászat fejlődését is be kívánták mutatni „a legősibb emlékektől a görög, római művészeteken át az ókeresztény, román, gót, renaissance, újabb időkön keresztül napjainkig” – mint-hogy ez másképpen aligha volt megvalósítható –, az eredeti szoborművekről készített gipszmásolatokkal. Ezekhez a majd még csak beszerzésre kerülő hatalmas méretű szoboralkotásokhoz, többek közt pl. a teljes Parthenon-fríz, a pergamoni nagy oltár, vagy éppen a freiburgi kapu, a Colleoni és a Gattamelata, a Medici-síremlékek életnagyságú gipszmásolataihoz tervezték a földszinti csarnokokat, s alakították ki az épület belső terének zömét. Az eredeti műkincsállomány nagyméretű gyarapodásával, a muzeális szempontok gyökeres megváltozásával ez az elképzelés kevésbé számolt, a mindmáig Dór, Ion, Pergamon, Román, Reneszánsz és Barokk csarnok névvel jelölt épületrészek a másolati gyűjtemény részbeni pusztulása és az eredeti mesterművektől való elkülönítése után sajátos megoldásokkal és különleges méreteikkel az újabb típusú, korszerű bemutatáshoz, kiállításrendezéshez csak nehezen hasznosíthatók.⁵

⁴L. Gábor E.: A Szépművészeti Múzeum épületének tervrajzai. Szépművészeti Múzeum 1906–1981. Jubileumi kiállítás katalógusa. Budapest, 1981. 9.

⁵Csupán az antik plasztika gipszmásolatokban történő bemutatására nyolc felülvilágított és két magas oldalvilágítású, különleges nagyságú terem és csarnok szolgált. A felállításra kerülő gipszek mérete olykor meghaladta a 8–10 métert. Az ebből adódó probléma bonyolultságára jellemző, hogy a Szépművészeti Múzeum jelenlegi helyreállítási munkálatainak a szigorú műenléki előírások miatt

E problémák egy része már korán foglalkoztatni kezdte a közvéleményt, az épület ugyanis viszonylag igen gyorsan, hat esztendő alatt (1900. aug. 1. 1906 nyara) elkészült, és sor kerülhetett a berendezésre. Az összköltség 4 237 282 korona volt, s ebben a gazdag belső dekorációs festés is benne foglaltatott. A homlokzatokra tervezett szobordíszítés elmaradt; csak a főbejárati timpanon dekorációja, az olímpiai Zeus-templom oromcsoportjának másolata került elhelyezésre. A felhasznált anyagok, a márvány, tölgyfa, a stukatúra, a falazás, festés a lehető legjobb minőségű volt, az alkalmazott fűtés, szellőzőrendszer, világítás a legkorszerűbb.

A nagyszerű új épületbe beköltöző gyűjtemények, az 1906 decemberében kapuit kitáró Szépművészeti Múzeum anyaga mindenképpen igazolták a hatalmas vállalkozás létjogosultságát. Az új intézmény magába foglalta és egyesítette az addig különböző helyeken őrzött, különböző képzőművészeti gyűjteményeket, a Magyar Nemzeti Múzeum és az Országos Képtár anyagát, s ezekkel együtt az utolsó évszázadban felhalmozódott és hatalmasan megnövekedett műkincsállományt. Alkotóegységei magukban is jelentősek voltak, s a magyar műgyűjtés legeredményesebb korszakához kapcsolódtak.

A magyar műgyűjtés folyamatát, eredményeit szükségképpen a sajátos történeti körülmények határozták meg.⁶ Ellentétben a nagy európai nemzeti gyűjteményekkel, amelyek zömben uralkodói vagy fejedelmi gyűjtésnek köszönhetőek létrejöttüket, Magyarországon a 19. század előtt nem volt mód a központi hatalom gyűjteményeinek kialakítására vagy fenntartására. A magyar királyok Esztergomban vagy Budán felhalmozott műkincseiből szinte semmi sem maradt fenn. A reneszánsz nagy magyar uralkodójának, a művészetek Európa-szerte híres pártolójának, Corvin Mátyás királynak gyűjteménye, az olasz fejedelmekről ajándékba kapott nevezetes szobor-alkotásokkal és festményekkel, Leonardo da Vinci, Andrea del Verrocchio stb. műveivel, a Corvina-kéziratok nagyszerű sorozatával az uralkodó halála után hamarosan szétszóródott, megsemmisült. Buda eleste, az ország három részre szakadása, a török háborúk a központi gyűjtésnek véget vetettek, a Habsburg-uralkodóház magyar királyai császári székhelyükön Bécsben és Prágában alakították ki gyűjteményeiket, s a műkincsek egy része Magyarországról is odaáramlott.⁷

ragaszkodni kell az elrendezéshez, holott a termekben ma már nem a hatalmas másolatok, hanem kisebb méretű eredeti alkotások kerülnek – ezáltal rosszabb feltételek mellett – bemutatásra. Az antik másolatok nagy része 1979-től a tatai Kuny Domokos Múzeumban került didaktikus célzatú felállításra.

⁶ Sajnálatos módon a magyar műgyűjtéssel a szakirodalom eddig viszonylag keveset foglalkozott. Az egyetlen összefoglaló munka mindmáig: *Enz G.: A magyar műgyűjtés történetének vázlata 1850-ig.* Budapest, 1937. Kiegészítésként I. újjában *Sinkó K.: A magyar műgyűjtés 1850 után, a magángyűjteményi kiállítások tükrében. Válogatás magyar magángyűjteményekből.* Budapest, 1981.

⁷ *L. Siklóssy L.: Műkincseink vándorútja Bécsbe* Budapest, 1919. A világháborút követően az ún. venetiai egyezmény értelmében a bécsi császári gyűjteményekből néhány vitathatatlanul magyar vonatkozású és eredetű alkotás, iparművészeti tárgy stb. visszakerült Magyarországra. I. A bécsi gyűjteményekből Magyarországnak jutott tárgyak kiállítása a Magyar Nemzeti Múzeumban Budapest, 1933. A Szépművészeti Múzeumban található ezek közül a Memling-úthár két szárnyképe, Hans von Aachen allegóriái, Michael Coexie Lotharingiai Krisztina képmása stb.

A hazai főúri, főpapi gyűjtés korai fejezeteit a 16–17. századból csak hézagosan ismerjük, annyi azonban így is bizonyos, hogy a szorosabb értelemben vett folyamatos s a mához is kapcsolódó műgyűjtésre, képtárak kialakítására csak a török kiűzése és a konszolidáció után, a 18. század második felében kerülhetett sor. A nemzeti öntudat megerősödésével, a nemzeti mozgalom kiszélesedésével összefüggésben a 18. század végén merült fel komoly formában a nemzeti közgyűjtemény létesítésének gondolata. Megvalósulásaként 1802-ben létrejött a gróf Széchényi Ferenc alapította Nemzeti Múzeum. A nemzeti közadakozással támogatott intézmény megalakulása döntő fordulat volt a magyar kultúra történetében. Elsősorban a magyar múlt történeti emlékeit volt hivatva bemutatni, gyűjtése azonban hamarosan kiterjedt a képzőművészeti alkotásokra is, jelentősebb művészeti anyag először Jankovich Miklós gyűjteményével került a Múzeumba. Az 1832–36-ban megszerzett festmények között nem egy említésre méltó alkotás volt: középkori táblaképek mellett pl. Jacopo Tintoretto Férfiképmása, Gian Domenico Tiepolo Atyaisten képe stb.⁸

1836-ban egy nagy jelentőségű hagyatékkal azután már valóban szilárd alapokra épült a Nemzeti Múzeum képtára. Pyrker János László egri érsek a múzeumba hagyta 192 darabból álló értékes festészeti gyűjteményét, az olasz és németalföldi festészet kiemelkedő alkotásait. A képek javarészt az érsek velencei pátrárka korában (1820–1827) vásárolta Itáliában.⁹ A képtár bemutatására a Nemzeti Múzeum új épületében 1846 tavaszán került sor, ekkor ismerkedhetett meg a közönség a gyűjtemény legszebb darabjaival: Gentile Bellini azóta világhírű Cornaro Katalin képmásával, Giorgione Férfiportréjával, Memling Kálváriájával, Paolo Veronese Velence allegóriája vagy Giovanni Battista Tiepolo Mária szentekkel képével.

A szabadságharc idején újabb jelentős tétellel gyarapodott a Nemzeti Múzeum képtára. Kossuth Lajos a budai kamaraelnöki lakásból 78 festményt adatott át a múzeumnak köztulajdonba vételre. E képek a budai várból származtak, s még a 18. század végén Mária Terézia rendeletére kerültek a bécsi császári gyűjteményből sok más ma már elkallódott alkotással a pozsonyi, majd a budai királyi palotába. A különböző lakosztályokban szétszórta, dekorációs célokat szolgáló festmények sorsát csak hiányosan tudjuk nyomon követni, a szabadságharc idején részben megsérültek, s az udvari hatóságok értéküket fel nem ismerve, a fennmaradt műveket 1853-ban árverésre bocsátották. Az anyag megmentett része, a kamaraelnöki lakásból 1848-ban a Nemzeti Múzeumnak átadott képek kiemelkedő művészeti alkotások s részben Lipót Vilmos főherceg nevezetes 17. századi brüsszeli, majd bécsi képtárára, illetve a 17. század elejének nagy angliai és velencei gyűjteményeire vezethetők vissza.¹⁰ E gyűjteményrész legszebb darabjai: Dürer Férfiképmása, Palma Vecchio Jegyespárja, Lorenzo Lotto újabban

⁸Jankovich Miklós (1773–1846) főként történeti emlékeket, pannoniai régiségeket, görög és római pénzeket, ötvösműveket, továbbá régi magyar táblaképeket magába foglaló gyűjteményéről l. a korabeli ismertetést Tudományos Gyűjtemény, 1817. XI. 3–46. l., továbbá *Entz G.*: Jankovich Miklós, a műgyűjtő. *Archaeológiai Értesítő*, 1939. LII. 167. Előkészületben feklőlgözása a Művészettörténeti Füzetekben.

⁹*L. Mátray G.*: Pyrker János László egri patriarcha-érsek Képtára a Magyar Nemzeti Múzeum Képcsarnokában. Pest, 1851.

¹⁰*L. Garas K.*: A budai vár XVIII. századi képgyűjteménye. Szépművészeti Múzeum Közleményei, 32–33. (1969) 91, 191.

felismert remekműve, az „Alvó Apollo és a múzsák”, a Giorgionénak tulajdonított Ónarckép, id. Lucas Cranach néhány képe, Salvator Rosa legújabbban meghatározott tájképei különleges értéket képviselnek, s a Szépművészeti Múzeum legtöbbet idézett kincsei közé tartoznak.

A múlt század hatvanas éveiben, amikor a Nemzeti Múzeum ún. Általános Képtárában és Pyrker képtárában az egyetemes művészeti anyag, s ún. Nemzeti Képcsarnokában a magyar művészeti anyag, mintegy 527 festmény már valóban széles panorámát nyújtott a művészetkedvelőknek, egy másik nevezetes képgyűjtemény pesti bemutatkozásával fordulópontjához érkezett a magyar múzeumügy. 1865-ben az országos közvélemény nyomására Bécsből Pestre szállították az Esterházy hercegek képtárát, s a Magyar Tudományos Akadémia épületében közszemlére tették. Ezzel végérvényesen hazakerült a legfontosabb s akkor már világhírű magyar főúri gyűjtemény, és elmúlt a veszélye annak, hogy számos más gyűjteményhez hasonlóan, örökre elveszzen a nemzet számára.¹¹ A hitbizomány válságos anyagi helyzete miatt Esterházy Miklós herceg 1867-ben felajánlotta megvételre a magyar kormánynak a teljes gyűjteményt, s az 1870 decemberében megkötött szerződés értelmében 1 300 000 forintért a 637 festményből, mintegy 3500 rajzból és 51 000 metszetből álló Esterházy galéria állami tulajdonba került. Érdemes itt megemlíteni, hogy a tárgyalások alatt külföldről ennél lényegesen magasabb vételi ajánlatok is érkeztek, s a párizsi Louvre szakértője, Otto Münder a gyűjteményt közel 3 millió frankra értékelte.

E rendkívül előnyösen vásárolt gyűjtemény mindmáig a magyar műkincsállomány legértékesebb részét alkotja, s jelentős mértékben hozzájárul ahhoz, hogy a Szépművészeti Múzeumot Európa legkiemelkedőbb művészeti gyűjteményei között tartsák számon. Eredete, története messze múltra nyúlik vissza, az ország egyik leghatalmasabb és leggazdagabb főúri családjának, az Esterházyaknak 17-18. századi műgyűjtéséhez. A kezdek azonban csak laza szálakkal kapcsolódnak a mához. A családi hatalom egyik megalapítójának, Esterházy Pál nádornak a kismartoni kastélyban és a fraknói várban levő kincstára a kor hagyományos „Kunst- und Wunderkammerjei”-nek szellemében főként iparművészeti alkotásokat és családi portrékat foglalt magába, az írásos emlékek azonban arra mutatnak, hogy a művészetszerető herceg, aki nemcsak kiváló zenész, de műkedvelő festő is volt, értékes festményeket is szerzett.¹² A gyűjtemény története szempontjából eddig kiaknázatlan 1721. évi kismartoni inventár mintegy 800 képet sorol fel, s ezek zömükben bizonyára az 1713-ban elhunyt Pál herceg szerzeményei voltak.¹³ A leltár azonban sajnos csak rövid tárgymegjelölést ad, mesterneveket nem, s így a képek azonosítása a későbbi állományban rendkívül nehéz. Bizonyosnak látszik azonban, hogy ez a hitbizományhoz kötött s elidegeníthetetlen anyag került azután Kismartonból a 18. század hatvanas éveiben felépült Süttör-Esterháza-i kastély képtárába. Fényes Miklós

¹¹ A külföldön árverésre került magyar művészeti gyűjtemények közül itt csupán a legfontosabbakat említhetjük: Apponyi Antal gróf gyűjteménye 1818 (Bécs), Festetics Samuel gyűjteménye 1859. (Bécs), Fejérváry Gábor-Pulsky Ferenc antik gyűjteménye 1868. (Párizs), az egykori budai Brunsvik-gyűjtemény 1902. (Bécs) stb.

¹² Az Esterházy családi levéltár (Budapest, Országos Levéltár) iratai közt szerepel egy 1666 körüli képjegyzék (40 tétel), s egy további, bővebb lista, mely feltehetően az Esterházyak birtokában levő bécsi képekre vonatkozik.

¹³ Harich, J.: Über das Schloss Esterházy zu Eisenstadt und die Burg Forchtenstein. Unbekannte Archivadokumente. Burgenländische Heimatblätter, XXXIV. (1972) 130-161.

herceg (1714–1790), a kastély építtetője a képgaléria részére külön épületszárnyról gondoskodott, s az egykori leírások az Esterházy-kastély, „a magyar Versailles” csodáit taglalva elismeréssel emlékeznek meg a képgyűjteményről, a mintegy 348 nagyobb és kisebb festményről. Sajnos, részletesebb jegyzék, inventár ebből az időből eddig nem került elő, s így nem tudjuk pontosan, mi is tartozik a fennmaradt anyagból az Esterházy-gyűjtemény ezen régi, 17–18. századi törzsanagához.

A képtár történetének újabb, immár jobban ismert fejezete Fényes Miklós utódainak, főként unokájának, Miklós hercegnek (1765–1833) nevéhez fűződik. A század fordulójától rendkívül élénk és tudatos gyűjtő tevékenységet követhetünk nyomon. Utazásai során Miklós herceg maga is figyelemmel kísérte a jelentősebb gyűjteményeket, s meghízottjai révén Itáliában, Franciaországban, Angliában folyamatosan vásárolt. A korszak kiválóan alkalmas volt az új gyűjtemények megteremtéséhez. A francia forradalom és a napóleoni háborúk nyomán, trónok és feudális családi vagyonok összeomlásával Európa nagy részének műkincsállománya mozgásba került, s gyors, szinte alig követhető folyamathoz gazdát cserélt. Ezek a körülmények segítették az Esterházyakat is abban, hogy viszonylag igen rövid idő alatt páratlan értékű kép-, rajz- és metszetgyűjteményt teremtsenek meg. A vásárlások körülményeit, a forrásokat Meller Simon század elejei beható kutatásai és 1915. évi publikációja (*Az Esterházy Képtár története*) ellenére is csak hézagosan ismerjük, különösen az itáliai beszerzésekre vonatkozóan hiányoznak az adatok.¹⁴ Az újabb vizsgálatok eredményei alapján az mindenesetre megállapítható, hogy az Esterházy-képtár néhány legjelentősebb festmény (Raffaell Bembo portréja, Bronzino Pásztorok imádása vagy a Claude Lorrain pl.) Róma legnevezetesebb képtáraiból, a Barberini, Borghese, Pamphili hercegi gyűjteményekből származik. Az egykorú dokumentumokból nápolyi szállításokról is értesülünk, s egyértelműen kimutathatók a hercegi vásárlások a korabeli bécsi aukciókon (Kaunitz stb.) s a legjelentősebb bécsi és német műkereskedő cégeknél (Artaria, Frauenholz stb.). Különleges hangsúlyt érdemelnek a londoni és párizsi vásárlások, s ezek közt is elsősorban a Bourke-gyűjtemény 1819–1821. évi megvétele. Az egykori spanyolországi, majd angliai dán követ, Edmund Bourke a napóleoni háborúk viharai közepette páratlan értékű műkincsek birtokába jutott, s ezekre figyelt fel Londonban időzve Miklós herceg fia, Pál. 1819-ben 22 festményt, majd az időközben elhunyt Bourke özvegyétől 1821-ben további 24 festményt vásároltak meg, zömükben spanyol mesterek kiemelkedő alkotásait. Fizzel megteremtették a képtár talán legsajátosabb és legértékesebb részét, a máig is világhírű spanyol gyűjteményt. A képtár inspektora, Josef Fischer a képek átvételekor indokoltan hangsúlyozta „Fenséged galériájában ezáltal rendkívül érdekes és itt egyáltalán nem ismert mesterek egészen új iskolája bontakozik ki”.¹⁵

Ugyancsak párizsi vásárlással alapozta meg a herceg az Esterházy-képtár egy másik gyűjteményrészének, a rajzgyűjteménynek világhírét, midőn 1810-ben élethossziglani évjáradékért megszerezte a pármái születésű Antonio Cesare Poggi különleges értékű rajzkollekcióját, s vele Leonardo da Vinci, Correggio, Raffael, Rembrandt, Claude Lorrain, Poussin páratlan szépségű lapjait. A korábban Prágából megszerzett Kollowrat-Nowohratsky grafikai gyűjteménnyel, s a nürnbergi Praun-gyűjteményből történt vásárlá-

¹⁴ Meller S.: *Az Esterházy Képtár története*. Budapest, 1915. (bő dokumentum anyaggal)

¹⁵ Fischer levele 1820. jan. 11.; *I. Meller*: i. m. 12, No. 452.

sokkal az Esterházy rajzgyűjtemény immár egyetemes méreteket s európai jelentőséget öltött.

A számban és értékben egyaránt tekintélyesre nőtt gyűjtemények megfelelő elhelyezése, kezelése számos problémával járt. 1804-től a család újonnan vásárolt pottendorfi kastélyában nyert rövid időre elhelyezést. Napoleon közeledtére azonban az anyagot menekíteni kellett (1809), s a veszély elmúltával egy másik kastélyba, Laxenburgba helyezték át. Itt a mintegy 1000 festményből 528-at állítottak ki, s ekkor jelent meg a képtár első nyomtatott katalógusa (1812) az 1804-ben kinevezett képtárinspektor, a bécsi rézmetsző Josef Fischer (1769–1822) összeállításában.¹⁶ 1813-ban azután a herceg a képtárat Bécsbe vitette, s az 1814-ben megvásárolt egykori Kaunitz palotában helyeztette el a Mariahilf városrészben. Ettől az időtől kezdve az Esterházy galériát a császárváros nevezetességei közt tartották számon, a Bécsbe vetődő idegenek, műértők, művészek lelkes elismeréssel számoltak be a kiállított, s a hét három napján a szélesebb nagyközönség számára is hozzáférhető remekművekről. Mint az az egykorú sajtómegnyilvánulásokból, de a galéria fennmaradt látogatókönyvének bejegyzéseiből is kitűnik, a magyar közvélemény a század közepétől már egyre sűrűbben s nyomatékosan hangoztatta, hogy a képtárnak haza kell kerülnie.¹⁷ Mint az *Életképek* 1846. március 21-i száma a Pyrker-képtár megnyitása alkalmából írta: „... lehetetlen egyszersmind egy sóhajt nem áldozni azon már több ízben sikertelenül kijelentett forró vágyunk, vajha a dús Esterházy-képtár Bécs falai közül azon magyar haza keblére ültetettnek át, mely a herceg magas nemzetiségének eszközökét adott illy nagyobb műkincs gyűjtésére.” Végül engedve a kérésnek, a család 1861-ben hozzájárult a pesti elhelyezéshez. A Tudományos Akadémia újonnan elkészült épületében 1865-ben nyílik meg az Esterházy Képtár, mely 1870-ben történt megvásárlása után az Országos Képtár nevet viseli.

Nemhiába panasozta a kiváló bécsi művészettörténész Th. Frimmel (1913): „Az Esterházy-képtár elszállítása Bécsből óriási veszteséget jelent, amit ma már csak milliókkal lehet pótolni.”¹⁸ Az Esterházy-gyűjteménnyel hatalmas érték, az európai művészet különleges együttese került az Országos Képtárba, majd avval a Szépművészeti Múzeumba. Mesterművekben különösen gazdag volt a képtár olasz része: Raffaello Esterházy Madonnáját és Ifjú (Bembo)-kép mását, Correggio Szoptató Madonnáját, Veronese Kálvária-képét, G. B. Tiepolo Compostelai Szt. Jakabját, hogy csak a legkiemelkedőbbeket említsük, az itáliai festészet legnevezetesebb alkotásai közt tartják számon. Széles panorámát mutatott a képtár németalföldi része is, amint arról pl. Rubens és Van Dyck

¹⁶ (Fischer, J.): *Catalog der Gemälde-Galerie des durchlauchtigsten Fürsten Esterházy von Galantha zu Laxenburg bey Wien*. Wien, 1812.

¹⁷ L. az Esterházy-galéria 1849–1865. évi vendégkönyvét a Szépművészeti Múzeumban. pl. 147. lap „Veisz Vilmos Kassáról, Vigyék Pestre!!!” I. erről bővebben P. A. (Figler A.): *Az Esterházy Képtár látogatói. Szépművészeti Múzeum Közleményei*, 28. (1966) 164–174, De már 1817-ben a Tudományos Gyűjtemény (1817. VII. 141.) „Kár, hogy Hazánk, Pest városa nem dicsekedhetik ezen dicső intézménnyel”. 1839-ben a *Regelő*, 1841. június 5. számában a *Pesti Hírlap* sürgeti a képtár hazahozatalát.

¹⁸ Frimmel, Th.: *Lexikon der Wiener Gemäldesammlungen*. München, 1913. I. 325. Érdeemes azonban itt megemlítenünk, hogy a gyűjtemény nem teljes egészében került Pestre. Egy részét, a kevésbé jelentősnek ítélt műveket (270 kép) a pottendorfi kastélyból a család elárvereztette. Kevésbé ismertes, hogy e képek közül jó néhány magyar gyűjtőkhöz került, s közvetítésükkel pl. az atri képtárba stb.

közös festménye, a Mucius Scaevola jelenet, A. Van Dyck kettős képmása, Rembrandt Rabbínusa, Rembrandt és G. Dou Kínésrejtője, Jordaeus Férfiképmása, vagy a flamand és holland táj-, zsáner- és csendéletképek gazdag sora tanúskodik. Különleges értéket képviselt a gyűjtemény spanyol része, ebben a vonatkozásban három nagyszerű Murillo festményével, Zurbarán, Alonso Cano alkotásaival, a Szt. András vértanúságát ábrázoló Ribera képpel, Francisco Goya két remekművével a Vízhordó leánnyal és a Küszörüssel stb. a képtár számos nagy európai múzeumot is túlszárnyalt.

Az Esterházy-gyűjtemény 1870. évi megvásárlásával megalakított Országos Képtár gyors fejlődésnek indult, s már közvetlenül megalapítása után is újabb jelentős gyűjteménnyel gyarapodott. 1872-ben Ipolyi Arnold püspök, a magyar művészettörténetírás egyik úttörője, 64 régi képet ajándékozott a Képtárnak, s ezzel lényegesen kiszélesítette annak festészeti anyagát. A püspök gyűjteménye elsősorban olyan műveket tartalmazott, melyek mind az Esterházy Képtárból, mind a Nemzeti Múzeum képtárból hiányoztak, az olasz és német primitívek alkotásait.¹⁹ A képek zömben az 1869-ben elárverezett kölni Ramboux-gyűjteményből származtak. J. A. Ramboux festő egyike volt az elsőeknek, akik még a 19. század elején felfigyeltek a Raffael előtti művészet, az olasz trecento és quattrocento addig kevésbé ismert és értékelte emlékeire, s utazásai során számos oltárt és oltár részletet szerzett az itáliai templomokból, kolostorokból. A bécsújhelyi Blasius Hofel gyűjteményből Ipolyi különleges osztrák táblaképeket vett, s gyűjteményét beszercebányai püspöksége idején a Felvidéken vásárolt magyarországi táblaképekkel egészítette ki. A részben az Országos Képtárnak, részben az esztergomi Keresztény Múzeumnak juttatott Ipolyi-anyag, az európai festészet kibontakozását kiváló művek sorával kíséri nyomon. Az Országos Képtárba s onnan a Szépművészeti Múzeumba került festmények között találjuk Ambrogio Lorenzetti, Spinello Aretino egy-egy fontos oltárművét, Giovanni di Paolo, Sassetta, Sano di Pietro, s számos más sienai és firenzei mester egy-egy értékes alkotását, Michele Pannonio, azaz Pannoniai Mihály Múzsáját (Ceres), Hans és Ivo Strigel nagy oltárművét stb.

A párhuzamosság megszüntetése, az európai művészet egyetemes bemutatása érdekében a Nemzeti Múzeumban elhelyezett külföldi képanyagot 1875-től egyesítették az Országos Képtár anyagával, s a gyűjtemény a század vége felé, 1884-től új igazgatója, Pulszky Károly vezetése alatt komoly fejlődésnek indult. Pulszky a milánói, velencei, párizsi műkereskedelemből jelentős alkotásokat vásárolt. Ekkor került pl. a gyűjteménybe az akkoriban Raffaelnek tulajdonított, ma Sebastiano del Piombo műveként ismert reprezentatív Férfiképmás, továbbá Barend van Orley híres V. Károly portréja, Rembrandt József alma festménye, vagy Pieter Aertsen Piaci jelenete. Pulszky szerzeménye volt a különleges olasz freskó-kollekció is. A falról leválasztott, vászonra áttett észak-itáliai falképek sorozata mindmáig szinte egyedülálló, Itálián kívül alig is tanulmányozható művészeti együttes. Ha szerényebb mértékben is, eredményesen gyarapították Pulszky vásárlásai a szoborgyűjteményt és a grafikai anyagot. Tevékenységének azonban a vásárlá-

¹⁹Trefort közoktatásügyi miniszterhez intézett beadványában Ipolyi hangsúlyozta: „Az országos gyűjteményekben ugyanis a XVI. század előtti régibb festészeti iskolák s műfejlődés példányai csak kevésbé, sőt legnagyobb részét éppen nem lévén képviselve: gyűjteményem, mely a XIII-ik század festészeti műfejlődésével kezdődik, s ott végződik, hoi az országos gyűjtemények sajátlag kezdeteket veszik, igen alkalmasan pótolhatja ezek hiányait.” L. Bacher: i. m. 21.

sok miatt ellene felhozott – s később alaptalannak bizonyult vádak²⁰ – 1896-ban véget szakítottak, a század utolsó éveire az Országos Képtár fejlődése, részben az egyre nyomasztóbb helyhiány miatt is ideiglenesen megszakadt. Ekkorra azonban már megszületett az új múzeum létesítését szentesítő törvény, s megtörténtek az előkészületek a Szépművészeti Múzeum szervezeti és szakmai előkészítésére. Az épület 1906. évi átadása végül is lehetővé tette, hogy az évszázadok során felhalmozódott művészeti kincsek történeti összefüggésben, korszerű bemutatásban kerüljenek a nagyközönség elé, s e szilárd alapokon megnyílt a tudományos feldolgozásnak, ismeretterjesztésnek széles távlata is.

A Szépművészeti Múzeum fejlődését, gyarapodását a megnyitást követő évtizedben jelentős hagyományok, ajándékozások, tervszerű vásárlások biztosították. 1912-ben Pálffy János gróf nagy értékű hagyományaként 121 értékes régi és 56 újabb festmény került a múzeum tulajdonába.²¹ A korábban a család különböző kastélyaiban őrzött műveket a gróf javarészt a 19. század hatvanas–hetvenes éveiben vásárolta Itáliában és Franciaországban, s a képek között nem egy kiemelkedő művészeti alkotás akadt, mint pl. Tiziano Marcantonio Trevisani dózséről festett portréja, Boltraffio Lodi-i Madonnája, Paolo Veronese előkelő Férfiképmása, vagy a korai németalföldi festészet remekműve, Petrus Cristus Madonnaképe, a holland mesterek Jacob van Ruisdael, Jan van Goyen, Jan Steen stb. egy–egy tájképe, zsánerképe.

1908-ban és 1913-ban Paul Arndt német régész antik gyűjteményének megvásárlásával a múzeum egy addig elenyészően kicsiny részlege, az ókori gyűjtemény nyert szilárd alapokat,²² 1914-ben Ferenczy István hagyatékának megszerzésével a szobor-gyűjtemény gazdagodott felbecsülhetetlen értékekkel. A klasszicizmus kiváló magyar szobrásza, Ferenczy még a 19. század első évtizedeiben, római tartózkodása alatt szerzett egy igen jelentős bronzkollekciót, főként olasz reneszánsz mesterek alkotásaiból. Gyűjteményének legkiemelkedőbb darabja, a Szépművészeti Múzeum mindmáig kivételes értékű emléke a Leonardo da Vincinek tulajdonított, s a művészettörténeti kutatás által azóta is különleges érdeklődéssel kísért bronz lovasszobor volt.²³

Bár az első világháborúval megtört a Szépművészeti Múzeum fejlődésének lendülete, s a két világháború közötti korszak szűkösebb anyagi körülményei a gyűjtést erősen behatárolták, számos vonatkozásban ez az időszak is komoly eredményekkel járt. A

²⁰Pulszky Károly a vádak szerint szakértelem híján, téves ítélettel vásárolt, s a vásárlásra felvett összeggel magasabb áron számolt el. Az egyik kulcskérdés a Raffaelnek tulajdonított Férfiképmás megvásárlása volt; a szakértők véleménye már akkor megoszlott, s a kutatás azontúl a mindenképpen kiemelkedő jelentőségű művet Sebastiano del Piombo oeuvréjébe sorolta. A szakértők véleménye szerint különben a 151 képért, 49 falfestményért, 114 szoborért mintegy 630 rajzért és grafikaért összesen kifizetett 400 000 forint, vételár mindenképpen megfelelő, sőt előnyös volt. Bár ügye tisztázódott, Pulszky 1899-ben Ausztráliában öngyilkos lett.

²¹L. Térey G.: A Gf. Pálffy János által hagyományozott képgyűjtemény leíró lejtoma. Budapest, 1913.

²²Az antik gyűjtemény kialakulásának és gyarapodásának történetét l. részletesen Szilágyi J. Gy.: Az Antik Osztály. A Szépművészeti Múzeum 1906–1956. I. m. 60.

²³Ferenczy 1818–1824 római gyűjtésére, vásárlásaira vonatkozóan hiányoznak az adatok. A Leonardo-szobor régebbi eredetére, ábrázolására, értékelésére vonatkozóan l. összefoglalóan Aggházy M.: Leonardo lovasszobra. Budapest, 1972.

budapesti Majovszky Pál hagyatékával²⁴ különösen a rajzgyűjtemény gyarapodott látványos módon. A budapesti gyűjtő párizsi vásárlásaival a 19–20. századi mesterek, az impresszionisták, posztimpresszionisták vázlatai, tanulmányrajzai jutottak első ízben Magyarországra. Delacroix, Manet, Cézanne, Renoir, Degas stb. mintegy 259 lapja, köztük olyan kiemelkedő alkotások mint Delacroix gouache rajza, a „Villámtól megriadt ló”. Lényegében ekkoriban került sor a konzervatív gyűjtéspolitiká első komoly áttörésére, a hagyományostól eltérő, modernebb szemlélet pártfogására. Így kerülnek részben ajándékozásokkal, részben Budapesten rendezett kiállítások és külföldi vásárlások nyomán a múzeumba az újabb festészet és szobrászat jelesebb képviselőinek alkotásai, Paul Cézanne, Pierre Bonnard, Maurice Utrillo, Aristide Maillol, Charles Despiau, Georg Minne stb. művei. Ekkor szerzik meg E. Manet egyik főművét, a Baudelaire kedvesét ábrázoló Hölgy legyezővel képet.²⁵ Néhány jelentősebb adományozó, a Münchenben élő Nemes Marcell, az Amerikába vándorolt Boross Jenő és mások támogatásával a régi képtár és régi szoborgyűjtemény is rendszeresen bővült (Greco Magdolnája, Mányoki II. Rákóczi Ferenc portréja, Bassano Keresztvitel stb.), ha nem is olyan mértékben, mint a korábbi időszakban.

A nagy műveltségű, széles érdeklődési körű Petrovics Elek főigazgatósága alatt, 1914–1935, a múzeum tudományos tevékenysége és tekintélye is megszilárdult. 1918-tól rendszeresen közzétették a Szépművészeti Múzeum Évkönyveit, a múzeum anyagának alapos feldolgozásával. 1916-ban Térey Gábor német nyelvű, majd Pigler Andor 1937-ben megjelent Régi Képtár szakkatalógusával a szélesebb szakmai nyilvánosság elé került a múzeumban őrzött emlékek egyik legfontosabb csoportja.

A második világháború során a Szépművészeti Múzeum igen súlyos helyzetbe került. Az emeleti lépcsőfeljáratot bombatalálat érte, az üvegtető teljes egészében megsemmisült. A legértékesebb műkincseket az intézmény 1935-ben kinevezett fasiszta érzelmi igazgatója, Csánky Dénes a háború legutolsó szakaszában, a nyilasok fejvesztett menekülése idején sebtiben nyugatra hurcoltatta, majd a minden elővigyázat, láda, csomagolás stb. nélkül elmenekített anyagot Pannonhalmáról hevenyészve vagonokba rakatva Németországba szállította. A vagonok egy része a bombázások miatt 1944 december végén már Szentgotthárdon rekedt, s ezt az anyagot közvetlenül a felszabadulás után – bár némiképp sérült állapotban – sikerült hamarosan visszaszerezni. A Németországba került műkincsekről sokáig nem volt biztos hír, végül a bajorországi Grassau egy kávéházában sikerült nyomukra bukkanni. A németek által Európa minden részéről összeraholt műkincsek központi felszámolásának bizottságától azután hosszas huzavona után a fegyverszüneti egyezmény alapján lehetett a Szépművészeti Múzeum műtárgyait visszaszerezni. Először 1946 telén az ún. aranyvonattal, a Magyar Nemzeti Bank aranykészleté-

²⁴ Majovszky Pál (1871–1935) miniszteri tanácsos, a Magyar Művészet folyóirat szerkesztője 1934-ben ajándékozta a Szépművészeti Múzeumnak rajzgyűjteményét, melynek kiatakításában a kiváló művészettörténész, Meller Simon volt segítségére.

²⁵ Nem hallgathatjuk el azonban azt sem, hogy ugyanakkor számos lehetőség és vásárlási alkalom ment veszendőbe, részben pénz hiányában, részben a kritikai állásfoglalás bizonytalansága miatt. A francia művekben oly gazdag, 1934-ben elárverezett Kohner-gyűjteményből alig néhány kép került a Szépművészeti Múzeumba (F. Bonnard, M. Denis, Pavis de Chavannes). A Budapesten megrendezett kiállításokról (Művészház, Fränkel Szalon), ahol pedig olyan remekművek szerepeltek, mint Renoir Páholya stb., elenyészően kevés mű maradt az országban, s főként közgyűjteményben.

vel együtt került hazaszállításra az anyag tetemes része, majd egy évvel később, az ún. ezüstvonattal a még kint rekedt további anyag. A hányattatás természetesen sokat ártott a mesterműveknek, s helyrehozataluk igen jelentős restaurátori munkát igényelt. A múzeum felbecsülhetetlen értékű festményei, szobrai végül zömbben hazakerültek, s csak egy kisebb rész kallódott el a gondatlan és felelőtlen kezelés miatt a menekítés során.²⁶

A károk felszámolása, a helyreállítás nehéz próba elé állította a felszabadulás után fokozatosan meginduló múzeumi életet. Jelentős lendületet adott a fejlődésnek néhány fontosabb gyűjtemény átvétele, az országos múzeum feladatának megfelelő egységes gyűjtésterület meghatározása. A gyarapodás szempontjából mindenképp a Ráth György-gyűjtemény és a Zichy-képtár átvétele volt kiemelkedően fontos (1951). A kiváló budapesti gyűjtő, Ráth György még a múlt század végén hozott létre külföldi útjai során jelentős iparművészeti és képzőművészeti gyűjteményt. A Gorkij fasori kis palotában őrzött anyagot az özvegy ajándékaiképpen Ráth György 1905-ben bekövetkezett halálától 1951-ig önálló gyűjteményként az Országos Iparművészeti Múzeum kezelte.²⁷ Evvel a hagyatékkal került a Szépművészeti Múzeumba többek közt pl. Sebastiano del Piombo ifjúkori remekműve, a Leány képmása, Rembrandt különleges szépségű alkotása, a Mészárszék, vagy a Londonban elérvezett, egykor európai hírű Viczay-Fejérváry-gyűjtemény maradványaként egy antik kámea-kollekció.

A Zichy-képtár a főváros tulajdonát képezte 1953-ig, gróf Zichy Jenő hagyatéka-ként.²⁸ Eredetileg Zichy Ödön gróf alakította ki Bécsben a 19. század második felében, s főként osztrák, német és németalföldi mesterek műveit foglalta magába, olyan mesterek alkotásait, akik addig viszonylag kevésbé voltak képviselve országos gyűjteményben. A Zichy-hagyatéka anyagával részben a szoborgyűjtemény és az antik gyűjtemény is gazdagodott.

A felszabadulás utáni időszak jelentős gyarapodást hozott a múzeum szinte minden részlegében. Részben vásárlások, részben átadások (Núbia) révén szelesebb történeti alapokra épült fel az újonnan (1972) megnyíló egyiptomi kiállítás, s a ciprusi régiségekkel, a más múzeumoktól átadott anyaggal, értékes új szerzeményekkel sikerült a görög–római tárlatot jelentős mértékben kibővíteni.

Látványos volt a változás a szoborgyűjteményben is, anyaga szerencsés vásárlások stb. révén mintegy megduplázódott. 16-17. századi olasz része európai viszonylatban is kiemelkedőnek mondható, de tekintélyes mesterművekben gazdag a német és németalföldi kollekció is.²⁹

Viszonylag szerényebben, számbelileg mindenesetre alig számottevően szerepelt korábban a múzeumban az újabb s legújabb idők művészete. A 19. század végén, a 20.

²⁶ Több festmény semmisült meg vagy veszett el a Szépművészeti Múzeum letétként elhelyezett anyagából a különböző intézményeknél. A háborús veszteségekről 1952-ben sokszorosított jegyzék készült: Az Országos Szépművészeti Múzeum háborús veszteségeinek jegyzéke. Budapest. A legjelentősebb hiányzó régi képtári festményekről *Pigler A.* 1967-ben megjelent katalógusa (Katalog der Galerie Alter Meister 9. I.) ad számot.

²⁷ *Raditsics J.*: Az orsz. Ráth György múzeum katalógusa. Budapest, 1906.

²⁸ Budapest Székesfőváros gr. Zichy Jenő múzeumának katalógusa. Budapest, 1923.

²⁹ Az egyes gyűjteményekre, közelebbről az állandó kiállításokon szereplő művekre vonatkozóan l. a legújabb múzeumi vezetőket és kiadványokat: *Varga E.*: Egyiptomi kiállítás. Budapest, 1979. Összefoglalóan l. *Garas K.*: A Szépművészeti Múzeum képei. Budapest, 1973.

század elején, amikor az anyagi feltételek még kitűnőek voltak, az erősen konzervatív hazai ízlés alig tette lehetővé a kortárs művészet úttörő irányzatainak elismerését, gyűjtését, s inkább csak elszigetelten, esetlegesen került a múzeumba az impresszionisták, vagy a posztimpresszionisták, expresszionisták egy-egy alkotása. A két világháború közt, amikor a perspektíva már kissé szélesebbre nyílt, a magyarországi gyűjtők nemigen voltak abban a helyzetben, hogy aktuális művészi vásárlásokra sokat költsenek, s a múzeum a korszerű fejlesztést ezen a területen nem is igen tekintette feladatának. Így történt, hogy 1945-ig az ún. modern képtár és modern szoborgyűjtemény, a múzeum 19-20. századi része mindössze 500 festményt és szobrot mondhatott magáénak, igaz, köztük remekműveket is, mint Manet Baudelaire kedvesét, Pissarro Pont neuf-jét, Gauguintól a Fekete sertés-eket vagy Cézanne Buffet-jét. Különösen feltűnő volt a gyűjtemény területi behatároltsága, jórészt francia, helga és német, kisebb mértékben olasz művekre korlátozódott; egyes országok, irányzatok, iskolák teljesen hiányoztak. Az egyetemességre, a kiemelkedő kortárs művészet bemutatására törekvő új múzeumpolitika különösen a legutóbbi időkben különleges erőfeszítéseket tett a modern gyűjtemény megfelelő kibővítésére, s ez részben a külföldön élő magyar művészek, részben a Magyarországon rendezett kiállítások segítségével, komoly eredményekkel járt. A gyűjtemény ma mintegy 700 művész 1000 alkotását foglalja magában.³⁰

A Nemzeti Múzeum egykori Nemzeti Képcsarnokával, az ideiglenesen az Andrássy úti régi Múcsarnokban őrzött művekkel, majd a Fővárosi Képtárral a Szépművészeti Múzeumban egyesítették a magyar művészetnek a két évszázad során felhalmozódott anyagát is. Ez a gyűjteményrész az idők során, teljes hagyatékok átvételével, rendszeres vásárlásokkal rohamosan bővült, meghatározódott s megfelelő tárolása, bemutatása az adott keretek közt már alig volt lehetséges. Így került sor az 1957-ben megvalósított elhatározással, a Magyar Nemzeti Galéria létesítésére. Az előbb a Kúria épületében, majd a helyreállított királyi várpalotában elhelyezett intézmény hivatott a magyar művészet alkotásainak gyűjtésére és bemutatására a legrégebb időktől máig. A közös gyökérre visszanyúló két intézmény gyűjtőterülete, feladatköre így világosan szétválik, a Szépművészeti Múzeum a jelenben immár teljesen az egyetemes művészet bemutatását tekintheti feladatának.

A 75 esztendő múlthoz kapcsolódó jelenről, a Szépművészeti Múzeum aktuális létéről, feladatairól itt csupán rövid, inkább számszerű áttekintést adhatunk.³¹

Szervezetileg 8 részre tagolódik: az egyiptomi, görög--római osztályra, a régi képtárra és szoborosztályra, a grafikai gyűjteményre, modern osztályra, restaurátor osztályra és könyvtárra.

A Szépművészeti Múzeumban őrzött műtárgyak száma meghaladja a 100 000-t. Ezek egy része, a legjelentősebb alkotások az állandó kiállításokon, a történeti fejlődés összképében szerepelnek. Mások időszakos tárlatokon, egy-egy évforduló, kulturális esemény, speciális rendezvény kapcsán kerülnek bemutatásra. Gyakori a más intézményekkel, külföldi múzeumokkal közösen rendezett tárlat is, s rendszeresen szerepelnek műtárgyaink nagy nemzetközi kiállításokon.

³⁰ L. Passuth K. - Pataky D. XX. századi művészet. Budapest, 1978.

³¹ Az 1981 október 1982 márciusi jubileumi kiállítás részben dokumentumokkal, fényképekkel, részben a legfontosabb új szerzemények, tudományos eredmények, restaurátori munkák bemutatásával széles panorámában tárta a múzeum 75 esztendő történetét.

Az állandó vagy időszakos kiállításokon bemutatott anyagról, a múzeum legjelentősebb gyűjteményeiről vezetők, katalógusok, albumok állnak a látogatók rendelkezésére magyar és idegen nyelven. A tudományos katalógusok közül eddig a Régi Képtár és a Régi Szoborgyűjtemény teljes feldolgozása, valamint a Grafikai Gyűjtemény egy-egy kötete jelent meg.³² A múzeum műtárgyaival kapcsolatos kutatómunkáról az 1947 óta rendszeresen magyar és francia nyelven megjelenő, külföldön is jól ismert művészettörténeti folyóirat, a Szépművészeti Múzeum Közleményei – Bulletin du Musée Hongrois des Beaux Arts ad számot.

Az ismeretek szélesebb körű terjesztését szolgálják a rendszeresen tartott előadások, tárlatvezetések, a különböző korosztályok, csoportok számára tartott foglalkozások, ankétok. A múzeum látogatóinak száma évente megközelíti a 300 000-t. Az iskolák, az ifjúság, a rendszeresen érdeklődők, nyugdíjasok részére bérletek állnak rendelkezésre, a múzeumbarátok köre a társadalom legkülönbözőbb rétegeinek közvetíti az intézmény kezdeményezéseit, tárlatait. Egy-egy gyűjteménycsoport vidéki bemutatása, vagy egy-egy műalkotás nemzetközi kiállításon való szereplése jelentősen megnöveli a múzeum hatásának körét, nemzetközi megbecsülését. A Szépművészeti Múzeumot Európa-szerte a legrangosabb művészeti gyűjtemények között tartják számon.³³ Célkitűzései, működése, eredményei kapcsán úgy gondoljuk, méltán idézhetjük azt az elgondolást, melyet 75 évvel ezelőtt, létesítésekor tűzött maga elé:

„Törekvéseink . . . , hogy ezen intézet tényleg kapocs legyen a múlt és jövő között, őrzője a legnemesebb művészi tradícióknak, talpazata a jövő fejlődésének, és úde, örök forrása az ízlést nemesítő művészi ismereteknek.”³⁴

³² *Pigler A.*: Katalog der Galerie Alter Meister. Budapest, 1967; *Balogh J.*: Katalog der ausländischen Bildwerke des Museums der Bildenden Künste in Budapest. Budapest, 1975; *Gerszi T.*: A németalföldi rajzművészet két évszázada. Budapest, 1976; *Fenyő I.*: Norditalienische Zeichnungen. Budapest, 1965; *Garas K.*: XVIII. századi német és osztrák rajzok a Szépművészeti Múzeumban. Budapest, 1980; *Szentlélek T.*: Ancient lamps. Budapest, 1967; *Szilágyi J. Gy.*: Corpus Vasorum Antiquorum Hongrie I. Budapest, 1981.

³³ Szólnunk kell azonban itt arról is, hogy a Szépművészeti Múzeum 75 éves fennállása az épület fenntartási állapota miatt egyben súlyos problémát is jelent. Jóllehet, rendszeresen folyik a felújítás, az átlagromlás felgyorsult, és számos vonatkozásban nehezíti a múzeum működését, veszélyezteti a műtárgyak épségét, akadályozza a tervszerű fejlesztést.

³⁴ *Kammerer* id. cikk, *Művészet*, 1906. V, 145.